

Asia: VN/16552/2022

Arviomuistio lautamiesten valintatavasta

Lausunnonantajan lausunto

1. Pitäisikö lautamiesten valintatapaa muuttaa nykyisestä? Miksi?

En näe tarvetta valintatavan muutokselle. Ei ole tutkimukseen perustuvaa näyttöä siitä, että lautamiehen puoluetausta vaikuttaisi hänen tuomioistuimessa esittämiinsä kannanottoihin. Lautamiehet ovat nykyään päättämässä pääsääntöisesti asioita (esimerkiksi seksuaalirikosasioita), joissa poliittisella kannalla ei voi olettaa olevan merkitystä. Järjestelmä on toiminut varsin hyvin. Aiemmin syyttäjänä toimiessani ja lautamiehiä säännöllisesti kouluttaessani voin tarkastella lautamiesten työskentelyä ja asenteita, enkä niissä havainnut piirteitä, joiden perusteella heidän riippuvaisuuttaan puoluetaustastaan olisi ollut aihetta epäillä. Ei ole syytä muuttaa toimivaa järjestelmää. Vaihtoehtoiset mallit ovat hankalia ja voivat johtaa nykyistä sattumanvaraisempaan ja lautamiesten asiantuntemusta heikentävään valintaan.

2. Jos lautamiesten valintatapaa muutetaan, kenen pitäisi nimetä lautamiesehdokkaat? Miksi?

Jos valinnan tekisi esimerkiksi käräjäoikeus, lautamiesehdokkaiden nimeäminen pitäisi olla kunnanvaltuustojen tehtävänä. Tällaisia malleja on esitetty arviomuistiossa. Näin taattaisiin riittävä hajonta (koulutustausta, sukupuoli, ammattiryhmä, muu yhteiskunnallinen tausta).

3. Pitäisikö lautamiesten mahdollinen rikostausta selvittää ennen kuin heidät voitaisiin nimittää tehtäväänsä? Jos, niin kenen pitäisi tällainen selvitys tehdä?

Ilman muuta rikostausta pitäisi selvittää etukäteen. Toimiva malli voisi olla se, että lautamiehen pitäisi esittää rikosrekisteriote ennen kuin hän ryhtyy hoitamaan tehtävää käräjäoikeudessa. Rikosrekisterimerkintä voisi tapauskohtaisesti johtaa siihen, ettei lautamies voisi osallistua käräjäoikeuden työskentelyyn. Käräjäoikeudella olisi näin mahdollisuus olla nimeämättä rikostaustan omaavaa lautamiestä tuomioistuimen kokoonpanoon. Kyseessä olisi eräänlainen veto-oikeus olla hyväksymättä kunnanvaltuuston lautamieheksi nimeämää henkilöä lautamiehen konkreettisiin tehtäviin. Vaatimus rikosrekisteriotteen esittämisestä olisi omiaan vaikuttamaan niin, etteivät rikosrekisterimerkintään johtaneisiin rikoksiin syyllistyneet ihmiset hakeutuisi ehdokkaiksi lautamiehen tehtävään.

4. Jos lautamiesehdokkaista olisi enemmän kuin lautamiespaikkoja, kenen pitäisi valita lautamiehet asetettujen ehdokkaiden joukosta? Miten valinnan pitäisi tapahtua?

Jos päädytään siihen, että kunnanvaltuustot toimittavat käräjäoikeudelle vain listan niistä henkilöistä, joista käräjäoikeus nimeäisi lautamiehet, valinta pitää jättää käräjäoikeuden tehtäväksi. Tuomarivalintalautakuntaa ei pidä ainakaan rasittaa lautamiesvalinnoilla.

5. Jos lautamiesten valintatapaa muutetaan, kenen pitäisi nimittää lautamiehet? Miksi?

En näe tarvetta muutokseen. Jos valintatapaa muutetaan, on luontevaa säätää valinta käräjäoikeuden tehtäväksi, koska lautamiehet osallistuvat asioiden käsittelyyn käräjäoikeuksissa.

6. Muita kommentteja arviomuistiosta?

Olisi ollut syytä pohtia, olisiko lautamiesten sijaan mahdollista nimetä tuomioistuimiin tiettyjä jutturyhmiä varten asiantuntijajäseniä, samaan tapaan kuin hallintotuomioistuimissa. Lautamiesten käyttöä on aikanaan perusteltu sillä, että heillä on erityistuntemusta paikallisista oloista ja elinkeinoista. Nykyään voisi korostaa asiantuntijuuden merkitystä, esimerkiksi lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelyssä. Asiantuntijajäsenet voisivat olla esimerkiksi lääkäreitä ja psykologeja. Asiantuntemuksen lisääminen tuomioistuimen kokoonpanossa olisi oletettavasti omiaan lisäämään ihmisten luottamusta asioiden perusteelliseen ja asiantuntevaan käsittelyyn.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto